

Gewone gaven en hun herkenbaarheid

Kees van der Kooi

Artikel over de verschillende betekenissen die het woord ‘charisma’ heeft in de Bijbel, in de loop van de Kerkgeschiedenis en in het moderne seculiere spraakgebruik.

Kees van der Kooi was aan de VU te Amsterdam van 2003 tot 2007 bijzonder hoogleraar *theologie van de charismatische vernieuwing* en later gewoon hoogleraar *systematische theologie*.

Met hulp van de Duitse katholieke jezuïet dr. Norbert Baumert komt Van der Kooi een heldere definitie en criteria waarmee je charisma’s kunt identificeren.

Kees Slijkerman

Inhoud

1. Ontwikkeling van het charismabegrip
2. Een brede pneumatologische benadering
3. Criteria

Het woord charisma en het bijvoeglijk naamwoord charismatisch roepen de associatie op van iets bijzonders. In de samenleving wordt charismatisch vaak verbonden met leiderschap en bij het woord charisma denken we al gauw aan mensen met charisma, dat wil zeggen mensen met uitstraling en meeslepende bevoegenheid. Op het erf van het christelijk geloof en theologie verwijzen beide woorden naar een specifieke spiritualiteit en theologie, in het bijzonder die van de pinksterbeweging en de charismatische beweging. Ook binnen dit veld roepen ze de gedachte op van iets bijzonders, iets wat in het oog valt en onderscheidend is, namelijk ervaringen van profetie, van genezing en van klanktaal. Bij genadegaven of charismata denken de meeste mensen enkel aan deze drie. Het zijn begrippen geworden met een specifieke inhoud. Tegen die achtergrond zijn 1 Cor. 12: 4-11, 1 Cor. 12: 28-31 en Rom. 12:7-8 verwarrend gedeelten. Ook daar komen we het woord charisma tegen. Het behoort tot het idioom van het Nieuwe Testament. In de eerst genoemde passage lezen we: ‘Er zijn verschillende gaven, maar er is één Geest. Er zijn verschillende dienende taken, maar er is één Heer, er zijn verschillende uitingen van bijzondere kracht, maar het is één God de ze allemaal en bij iedereen teweegbrengt. In

iedereen is de Geest zichtbaar aan het werk, ten bate van de gemeente.’ Vervolgens somt Paulus als gaven en werkingen op verkondiging van wijsheid, kennisoverdracht, een groot geloof, gave om te genezen, kracht tot wonderen, profeteren, de gave van onderscheiding, klanktaal. Paulus schaart onder de charismata zodoende zaken die wij daar niet zo gauw mee zouden verbinden, zoals kennisoverdracht, groot geloof, wijsheid. In Rom. 12 noemt hij onder meer dienen, troosten, leiding geven, vermanen, barmhartigheid bewijzen. Wat Paulus hier samenbrengt onder het woord gaven, charismata, berust in onze ogen op gewone menselijke vermogens. Wat maakt dat ze in al hun gewoone door Paulus toch als genadegaven, als charismata worden benoemd? En als er zulke gaven zijn die wij in de onze tijd kwalificeren als gewoon en in de bijbel toch als werkingen van de Geest worden gekwalificeerd, als genadegaven van God, zou het dan kunnen zijn dat we al langere tijd het gewone over het hoofd gezien hebben als voertuig van de werkzaamheid van God? In deze bijdrage wil ik proberen een paar handvatten te geven om de moed te vatten in meer gevallen over charisma of genadegave te spreken dan gebruikelijk is.

Ik doe dat in drie stappen. In de eerste paragraaf wordt een kort overzicht gegeven van de ontwikkeling van het charismabegrip. Dit loopt in de tweede paragraaf uit op een omschrijving van charisma die past binnen een brede opvatting van het werk van de heilige Geest. Vervolgens zullen in de derde paragraaf een paar criteria worden besproken om gewone genadegaven te herkennen.¹

1. Ontwikkeling van het charismabegrip

In deze paragraaf geef ik in vogelvlucht een overzicht over de ontwikkeling van het charismabegrip, zoals in de –overigens lastig te lezen – dubbelstudie van Norbert Baumert is geanalyseerd.² Zowel ten aanzien van het begrip geestesdoop als ook voor het charismabegrip geldt dat het een lange geschiedenis achter zich heeft, die zich kenmerkt door reductie en concentratie. De reductie is van toepassing op de breedte die beide woorden semantisch binnen het idioom van het Nieuwe Testament hebben. Door de tijd heen en met een versnelling in de laatste twee eeuwen wordt die betekenisbreedte versmald en treedt er een concentratie van de inhoud op. Doop met de Geest en charisma worden beide begrippen met een heel specifieke terminologische lading. Het worden *termen*. Wanneer ze worden gebruikt weet elk waar het over gaat. Het gaat over profetie, genezing of klanktaal. De reductie en de concentratie ten opzichte van het gebruik in het Nieuwe Testament hangen beide samen

met enerzijds ontwikkelingen in kerk en theologie, vaak op grond van concrete geloofservaringen, maar zeker ook met bredere ontwikkelingen in cultuur en samenleving. Theologische – of zo men wil – dogmatische begrippen of termen worden niet enkel gevormd op basis van de Schrift, maar ze zijn een antwoord op vragen en ervaringen in een bepaalde tijd. Dit laatste mag een open deur lijken, het is steeds weer nodig om op de eigen taak en verantwoordelijkheid van theologische bezinning te wijzen. Theologische begripsvorming komt vaak niet rechtstreeks uit de Schrift wandelen, maar is het resultaat van de verwerking van en reflectie op ervaringen.³ Als het goed is geeft goede theologie middels haar duiding handvatten om bepaalde ervaringen te herkennen als zaken waar God iets mee te maken heeft. Die begripsvorming geldt ook het charismabegrip. Er zit verschil tussen wat Paulus aanduidde met charisma en waar we tegenwoordig aan denken. Dat hoeft niet een probleem te zijn als we maar bedenken dat theologie altijd iets heeft van een leeswijzer, of liever een gereedschapskist die je opent als er werk aan de winkel is. Als er werk aan de winkel is, een klus te doen, zoeken we het goede gereedschap. Soms er opeens nieuw gereedschap op de markt, omdat de behoeften zijn veranderd. Zo iets is aan de hand in onze moderne cultuur. De vraag is aan de orde waar God aan het werk is. Is hij aanwezig in het gewone leven, of is Gods kracht manifest in het bijzondere en spectaculaire? Goede theologie dient ervoor om over het werk van God in het alledaagse

theologische begrippen die we niet in het idioom van de bijbel vinden, zoals triniteit of persoon. En toch gebruiken we ze. Er zit ervaring, historische ervaring in opgeslagen. Vgl. G. Sauter, *Zugänge zur Dogmatik. Elemente theologischer Urteilsbildung*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1998, 73-82 en C. van der Kooij, *Goed gereedschap maakt het verschil. Over de plaats en taken van de christelijke dogmatiek*, Amsterdam: Vrije Universiteit 2008.

¹ Met dank aan René van Woudenberg voor zijn commentaar.

² N. Baumert, *Charisma-Taufe-Geisttaufe, Bd. 1, Entflechtung einer semantischen Verwirrung, en idem, Bd. 2, Normativität und persönliche Berufung*, Würzburg 2001.

³ Andere voorbeelden van theologisch begrippen die wel tot het idioom van de bijbel behoort, maar tot begrip zijn geworden, zijn bij voorbeeld rechtvaardiging of Zoon. Er zijn ook genoeg

leven niet heen te kijken en voor het buitengewone dankbaar te zijn. Een voor de huidige tijd bruikbaar charismabegrip zal aan die criteria moeten voldoen. Het zal moeten helpen de genadegaven waarmee God de kerkelijke gemeenschap zegent en bouwt in het oog te krijgen en daarvoor hem te danken, zowel de 'gewone' en de meer opvallende.

In de paulinische geschriften is charisma of genadegave een door God in vrijheid geschonken goed of inhoud is. Wat dat goed is, is bij Paulus heel breed. In Romeinen 11:29 bij voorbeeld slaat het zelfs op alles wat God in zijn handelen aan Israël, ofwel aan de vaders, heeft gegeven. Het omvat de schepping en de verbonden die we in het eerste Testament tegenkomen. In de eerder genoemde tekstgedeelten 1 Cor. 12 en Rom. 12:6-8 is die breedte volop aanwezig is. De charismata omvatten alles wat God aan ieder uit zijn genade schenkt. Het zijn concretisering van de ene, in Christus geschonken genade (charis).⁴ Dan zijn ook gaven inbegrepen die wij gewoon zijn te verbinden met capaciteiten of vermogens, zoals dienen, onderwijs geven, helder communiceren, troosten, leiding geven etc. Pas vanaf Origines tot aan Johannes Damascenus in de 8^e eeuw vinden we een ontwikkeling naar een meer absoluut gebruik van het meervoud charismata. Dat suggereert al een meer omschreven inhoud en ook begint vanaf de derde eeuw het aspect van charisma als specifiek geschonken vermogen mee te klinken.⁵ Het duurt dus enkele eeuwen voordat charisma als aan een menselijke persoon verbonden vermogen opgenomen wordt binnen het betekenisveld. Daaruit ontwikkelt zich dan in de Grieks sprekende wereld de notie van charisma als een talent, maar nog steeds is de bredere betekenis van geschenk in algemene zin dominant aanwezig.

⁴ Zie J. Veenhof, 'Charismata: bovennatuurlijk of natuurlijk?' in idem, *Vrij gereformeerd. Verzamelde artikelen* bezorgd door D. van Keulen e.a, Kampen: Kok 2005, 229-230.

Deze situatie blijft voortduren wanneer het begrip in zijn Griekstalige vorm in de Latijnse teksten van de Westerse kerk wordt opgenomen. In de context van de Rooms-Katholieke kerk ondergaat het begrip vanaf de 17^e eeuw een versmalling. Het betekent nu een door de heilige Geest geschonken begaafdheid, meestal in relatie tot het priesterambt, maar in toenemende mate wordt het betrokken op opvallende gaven van wonderkracht. Doordat het accent komt te liggen bij het onmiddellijke werken en momentane van het werken van Gods Geest wordt de meer algemene betekenis van geschenk uit het betekenisveld weggedrukt. Charisma wordt tot iets bijzonders, het wordt een begrip. In de protestantse wereld en met name in het voetspoor van de heiligingsbeweging in de 18^e en 19^e eeuw vindt een soortgelijke specificatie plaats. De inhoud van het begrip heeft zich in het begin van de 20^e eeuw in pinksterkringen versmald tot profetie, tongentaal en de gave van genezing. Dan is het een term geworden, een begrip met heel specifieke inhoud. De ervaringen van de uitstorting van de Geest in de Azusa Street Mission in Los Angeles in 1906 zijn daarbij van doorslaggevende betekenis geweest.⁶

Naast die godsdiensthistorische ontwikkeling van het charismabegrip loopt een andere meer seculiere lijn. Het aspect van een aan een persoon verbonden specifieke begaafdheid raakt los van zijn theologische omgeving en wordt verabsoluteerd. Dat laatste gebeurt definitief wanneer de socioloog Max Weber in zijn werk onderscheid maakt tussen traditioneel en hiërarchisch leiderschap enerzijds en charismatisch leiderschap anderzijds. Voortaan is charismatisch een bijvoeglijk naamwoord geworden voor persoonlijke gaven van

⁵ Baumert, *Charisma-Taufe-Geisttaufe Bd. 1*, 182.

⁶ Cecil M. Robeck jr., *The Azusa Street Mission and Revival. The Birth of the Global Pentecostal Movement*, Nashville: Nelson Publishers 2006.

uitzonderlijke aard. De theologische context is verdwenen, charisma is voorwerp geworden van gedragswetenschap en begripsmatig ook onderdeel van de sociologie. Men spreekt van charismatische persoonlijkheden of meestal van charismatische leiders. Volksmenners en politici kunnen voortaan als charismatisch worden aangemerkt, hoe immoreel of gevaarlijk ze ook zijn. Ze zijn in staat met hun optreden mensen aan zich te binden.

Moeten we de versmalde betekenis maar voor lief nemen en ons beperken tot het adjectivisch gebruik in navolging van Max Weber, of de reductie die het begrip heeft ondergaan door de ervaringen van de pinksterbeweging aanvaarden? Zoals al opgemerkt, er waren voor die terminologische versmalling bij de pinksterbroeders en zuster historische redenen. De klanktaal en profetische verschijnselen waren opvallend en indrukwekkend aanwezig in de opwekking van Azusa Street. Dat profetische woorden, zingen in de Geest en de gave van genezing juist geschonken werden aan de nazaten van vrijgelaten slaven, aan vrouwen en aan hen die aan de onderkant van de samenleving zaten gaf een geweldig vernieuwende en letterlijk ontzag wekkende reactie teweeg bij hen die ervan getuige waren. In de opwekking van Azusa werden de grenzen van gender, klasse en sociale status doorbroken. Het waren van godswege geschonken impulsen die het zicht openden op het koninkrijk van God.⁷ Waarvan eerder in het Nieuwe Testament al werd getuigd gebeurde hier weer. Barrières werden overwonnen. Die ervaringen zitten onder die terminologische ontwikkeling. Historisch en theologisch is er echter ook een schaduwzijde, deze ontwikkeling leidde tot een blinde vlek, tot feitelijke verwaarlozing van een bredere waarneming van genadegaven. De ervaringen van Gods ongewone presentie en werking leidden ertoe dat voortaan vooral de gaven en

verschijnselen van tongentaal, profetie en genezing werden beschouwd als bewijs voor Gods zegen en aanwezigheid. Verrassende ervaringen van leiding, troost, hulp, vermaning of andere momenten waarop God mensen gebruikt voor kerk en wereld blijven zo buiten het vizier.

2. Een brede pneumatologische benadering

Weliswaar kan de historische ontwikkeling niet worden teruggedraaid – de opwekking van 1906 was een ervaring die de christelijke gemeenschap heeft opgedaan en die in golven doorwerkte – maar tegelijkertijd maakt het historisch-terminologisch overzicht duidelijk dat Paulus een bredere opvatting van genadegave en daarmee van Gods werking kent. De huidige theologische bezinning staat voor de taak om – met de bijbelse gegevens in de rug – tot een charismabegrip te komen dat in staat stelt de ogen open te hebben voor een bredere werking. Baumert maakt er in zijn voorstel tot een voor nu bruikbare terminologische omschrijving van charisma zelf gebruik van. In navolging van Baumert omschrijf ik charisma als een momentane, van God gegeven werking door de Geest ten gunste van de gemeente of de wereld. In zijn eigen woorden: ‘Charisma ist eine aus der Gnade Gottes hervorgehende, jeweils von Gott dem Heiligen Geist besonders, nämlich individuell und ereignishaft, zugeteilte Befähigung des einzelnen zum Leben und Dienen in der Heilsgemeinschaft der Kirche und in der Welt.’⁸ Die omschrijving omvat potentieel een breed palet van verschijnselen en – wat belangrijk is – ze opent het oog voor een bredere werking van God in de gemeente en in de wereld dan de theologie van de laatste eeuwen suggereerde. Ze is specifiekere dan het zeer algemene gebruik dat we nog bij Paulus tegenkomen, wanneer hij alles wat Israël heeft ontvangen bestempelt als

⁷ Robeck, *The Azusa Street Mission and Revival*, 137.

⁸ Baumert, *Charisma-Taufe-Geisttaufe Bd. I*, 250.

genadegave, maar nadrukkelijk breder dan de gereduceerde betekenis. Charisma in deze definitie is bepaald door het pneumatologisch moment, de acte van de Geest. het Ik kom daar straks op terug.

Wat in deze omschrijving opvallend ontbreekt, is de gedachte dat charisma een persoonlijk talent of aanleg veronderstelt. Het is belangrijk dat vast te houden bij het nadenken over 'gewone' genadegaven. Het onderscheidende om een handeling of werking charisma te noemen is dat erkend wordt dat het van God komt, een gebeuren is, dat ten goede komt van gemeente of wereld. God of de Geest van God is subject en actor en zijn komen krijgt gestalte. De vraag of er een natuurlijk vermogen, een aanleg, capaciteit of 'talent' wordt ingeschakeld valt buiten de definitie. Voor de goede orde: De definitie sluit niet uit dat er een natuurlijk vermogen wordt ingeschakeld, geheiligd en gezegend, maar het is niet onderdeel van de definitie.

Over de vraag of bij charismata de schepping ofwel een met de schepping gegeven vermogen wordt ingeschakeld is in het verleden overigens een interessant debat gevoerd tussen protestantse en rooms-katholieke theologen. De rooms-katholieke visie neigt ernaar te stellen dat bij een charisma meestal een met de schepping gegeven vermogen wordt ingeschakeld en vernieuwd. De charismata worden gesitueerd binnen wat God in de schepping al gegeven had. In de pinkstertheologie, maar ook bij Karel Kraan, een van de vaders van de protestantse charismatische vernieuwing werd die relatie met de schepping soms juist

ontkend. De gaven van de Geest komen op geen enkele manier uit de mens, ze moeten worden ingedeeld bij verlossing en heil.⁹ De charismata zijn concretisering van de bevrijding die God schenkt. Er wordt een capaciteit geschonken die men eerder niet bezat. In deze opvatting markeren de genadegaven de breuk met de oude door zonde aangetaste schepping.¹⁰

Het is nu opvallend dat juist Baumert, als rooms-katholiek theoloog, die relatie met een schepselmatige grond niet in zijn omschrijving heeft opgenomen. Op grond van zijn exegetische en historische bevindingen kiest hij ervoor te benadrukken dat de erkenning dat een momentane werking van Godswege geschonken wordt beslissend zou moeten zijn om van een charisma te spreken. God kan door de heilige Geest wel inwerken op de persoon en een bepaalde capaciteit of karaktereigenschap gebruiken, reinigen of herstellen, maar dat is nog geen argument om natuurlijke aanleg in de definitie van wat een charisma is op te nemen.¹¹ Van charisma is sprake wanneer een persoon ingeschakeld wordt voor een bepaalde dienst. Het Duitse woord 'Befähigung' dat Baumert gebruikt, duidt op de actie, op de bekwaammaking. Het gaat niet om een aanwezige natuurlijke aanleg – die kan er zijn of niet – het gaat om het bekwaam gemaakt worden, de feitelijke en ongewone indienstneming van deze persoon.¹²

Op grond van dit brede pneumatologisch kader valt het spectrum van mogelijke genadegaven dan ook beslist ruimer uit dan de theologie van de laatste twee honderd jaar

⁹ Karel J. Kraan, *Genezing en bevrijding. Deel 1: De dienst der genezing*, Kampen: Kok 1983, 20-74.

¹⁰ Zie voor een mooi overzicht het al genoemde artikel van J. Veenhof, 'Charismata: bovennatuurlijk of natuurlijk?', 228-240. Zie ook C. van der Kooij, *Tegenwoordigheid van Geest. Verkenningen op het gebied van de leer van de Heilige Geest*, Kampen: Kok 2006, 56-60.

¹¹ Baumert, *Charisma-Taufe-Geisttaufe Bd. I*, 243.

¹² Het zal ook duidelijk zijn dat hiermee de manier waarop Miroslav Volf heeft gepoogd het charismabegrip te verbreden tot iets waar ieder deel aan heeft, die werkt en daarmee een bijdrage levert aan een leefbare wereld een enorme verdunning ondergaat en zijn kracht verliest. Zie M. Volf, *Work in the Spirit. Toward a Theology of Work*, Oxford: OUP 1991.

voor mogelijk hield of toestond. Om dit laatste te verduidelijken moet ik ook iets zeggen over de ontwikkeling van het openbaringsbegrip in de theologie. Traditioneel kende de theologie het leerstuk van de algemene openbaring: God maakt zich breed kenbaar in de wereld, in de structuur van de kosmos, in de doelgerichtheid van de schepping, in de regelmaat van de seizoenen, de omwenteling van de aarde, het onderscheid van dag en nacht, de aanwezigheid van voedsel en levensmiddelen en tenslotte in de geschiedenis. De zonde heeft op die algemene openbaring wel verstrend ingewerkt, maar ze zeker niet uitgeroeid. Gods goedheid is te zien en te ervaren voor ieder die het wil zien. God voorziet mens en dier in het nodige. Zijn hand regeert. Kortom, de wereld en haar loop zijn zelf deel van Gods openbaring. Na de Verlichting is de notie van een zich universeel voltrekkende openbaring van God en van Gods voorzienige leiding onder druk komen te staan. Dat leidde tot een specificering in wat voortaan openbaring mocht heten. Vanaf de 19^e eeuw werd er niet meer in zijn algemeenheid over openbaring of openbaringen gesproken, maar deed het woord *zelfopenbaring* zijn intrede. Wat God in de Schrift geeft, in Christus, is zijn *zelf*, zijn diepste identiteit als God van liefde. Dat spraakgebruik is gemeengoed geworden over een brede linie van de theologie.¹³ Orthodox of vrijzinnig, evangelisch of modern, openbaring heet voortaan zelfopenbaring. In feite verraadt die transformatie naast concentratie op een kern een inhoudelijke versmalling die parallel loopt met de ontwikkeling van het charismabegrip. Zelfopenbaring gaat betekenen dat de inhoud van de openbaring zich gaat beperken tot het zelf van God, tot zijn heil, tot Jezus Christus. Daar ligt de kern. Die christologische concentratie heeft echter tegelijkertijd gewerkt als een scheermes waarmee alle

¹³ Voor een bredere uitwerking zie mijn *Als in een spiegel. God kennen volgens Calvin en Barth. Een tweeluik*, Kampen: Kok 2005⁴, 290-303.

andere vormen van openbaring, die we in de bijbel tegenkomen, werden weggesneden. Het begrip zelfopenbaring gaat werken als een selectief en beperkend criterium. Alleen in de bijzondere openbaring, in Jezus Christus, in de bijbel en in de verkondiging werkt God. Dat God ook nog breder werkt, in de natuur, in de geschiedenis, in het leven van mensen, door een verhelderend en profetisch woord, in een visioen of kinderstem, kwam hiermee terecht in een theologisch niemandsland. Theologie en prediking leverden geen instrumentarium meer om Gods omgang met zijn kinderen in het dagelijkse waar te nemen. Het gebrek aan instrumentarium betekent in feite dat er met oogkleppen geleefd wordt. God verdwijnt uit het alledaagse en wordt alleen gesitueerd in het bijzondere.

Het is deze ontwikkeling die we terugzien in de reductie van het charisma-begrip tot de opvallende verschijnselen zoals genezing, klanktaal en profetie. Het wordt dus tijd om ons ervoor open te stellen dat God door zijn Geest een breder scala van mogelijkheden heeft tot verwerkelijking van een genadegave. De theologie dient hiertoe het instrumentarium te leveren, en als het moet dit opnieuw te smeden.

3. Criteria

Wanneer er is sprake van een genadegave of charisma? Ik kom zoals eerder aangegeven, in aansluiting bij Baumert tot een voorstel: Het korte antwoord is: Van charisma is sprake wanneer een mens op verrassende wijze door God, in vrijheid en bij gelegenheid, in dienst wordt genomen. Zijn er criteria of handvatten om dat te herkennen? Ik zal proberen een paar onderscheidende kenmerken te noemen, evenwel zonder de illusie te koesteren dat hier een afsluitende of volledige opsomming gegeven mogelijk is. Ze gelden niet alleen voor gewone gaven maar ook voor de opvallende,

dus voor profetie, de gave van genezing en klanktaal.

Het *eerste kenmerk* wordt door Paulus in het genoemde hoofdstuk 1 Korinthe 12 genoemd. Genadegaven zijn daaraan herkenbaar dat iemands activiteit op verrassende wijze in dienst werd genomen tot *opbouw* van het lichaam van Christus, tot opbouw en bloei van de gemeenschap waarin Christus als de levende wordt gediend en tot lof van God. Alle genadegaven (of charismata) dragen op eigen wijze bij aan de verschijning van het koningschap van Christus. Het zijn concretisering van de ene, in Christus geschonken genade. De uitstorting van de Geest door de verrezen Heer leidt tot een breed palet van werking: tot het ontstaan van geloof, tot vruchten van de Geest en genadegaven. Alle drie dragen bij aan het koningschap van Christus. Het is een nieuw regiment dat inhoudelijk betekent bevrijding uit allerlei vormen van gevangenschap en machteloosheid, ervaring van erbarming, van een basaal welkom, uitzicht in situaties van verdriet en uitzichtloosheid. De genadegaven openen in dat palet het zicht op die belofte en dragen hun steentje aan bij dat mensen betrokken worden in die nieuwe gemeenschap.

Als *tweede kenmerk* voor het voorgestelde hedendaagse charismabegrip noem ik dat het *bij gelegenheid gebeurt en daarmee boven het geordende uitgaat*. De notie van het 'bij gelegenheid' onderscheidt een charisma van deugden en van het geordende. Dat laatste, het geordende, doelt op wat kerkelijk door ambt of organisatie geordend is. Deugden kunnen ontwikkeld worden en tot eigenschap worden. Charisma en deugd, charisma en ambt, of charisma en het geordende vallen daarom niet samen. Het blijft natuurlijk mogelijk dat iemand die in het ambt staat of een bijzondere deugd heeft ontwikkeld op een bijzonder en buiten het normale patroon vallende wijze door God in dienst werd genomen, maar dan zal dit moeten worden

waargenomen als een boven die ordening uitgaand geschenk.

Een *derde kenmerk* vinden we in het *verrassende* en *gebeurende* karakter van een genadegaven. Kennisoverdracht, wijsheid, troost, ze kunnen buitengewoon verrassend zijn en een onverwachte impuls geven aan een mens of aan een gemeenschap. Ook wanneer bepaalde genadegaven bij iemand vaker voorkomen, en er men gaat spreken van een bediening, dan nog geldt dat de verbinding met de persoon niet tot de definitie van een charisma behoort. Het is steeds weer *God* die schenkt, en het gevolg is een gebeuren, een geschenk, waarmee God een mens optilt, een weg wijst, herstel schenkt, of in het geval van de gemeenschap een weg wijst en nieuwe creativiteit losmaakt. Een charisma, een genadegave van God, is herkenbaar aan het verrassende en ongewone.

Als *vierde criterium* noem ik het effect in een gemeenschap. Dit criterium is met name van belang bij het herkennen en erkennen van een 'gewone' genadegave. De persoon die in dienst wordt genomen hoeft zelf niet ervaren te hebben dat hij tot instrument is geworden van Gods werken en dat er dus sprake was van een genadegave. Iemand kan pas later tot de ontdekking komen dat eigen spreken of handelen tot genadegave werd. Het zijn eerder de omstanders en getuigen die het effect bemerkt hebben aan wie het toekomt om van een genadegave te spreken. De ervaring en erkenning gebeuren *extern*. Wanneer de omstanders of getuigen zich door wat er gebeurt of gedaan wordt God gaan danken, zich opgetild voelen, er dankbaar voor zijn, dan kan er goede reden te zijn te spreken van een genadegave. In Handelingen 2 zijn het de omstanders die verbaasd en verwonderd zijn over wat ze horen en zien. Vervolgens is het Petrus die de uitleg geeft en met beroep op de profeet Joël het gebeuren kwalificeert als uitstorting van de Geest door Jezus Christus (Hand 2: 33). Kortom, het oordeel over de vraag of er sprake is van een

genadegave of charisma ligt niet allereerst in handen van de persoon die instrument is van Gods gave, niet enkel aan degene die gebruikt wordt of op het podium staat, maar de ontvangers, de recipiënten spelen hier een grote rol. Dit criterium van externiteit is in bijzonder belangrijk bij wat we in deze bijdrage 'gewone' genadegaven hebben genoemd. Ik waag mij aan een paar voorbeelden, hoe triviaal ze ook mogen lijken.

Wanneer de gemeente na een dienst waarin de eucharistie is gevierd, – de tafel van het welkom – uitstroomt en bij het buffet via het opengeschoven raam de koffie krijgt aangereikt, dan zou het kunnen zijn dat soms die koffie meer is dan alleen koffie, maar drager wordt van welkom en thuis; het zou genadegave in paulinische zin kunnen zijn. Het is een teken van een wereld waarin de mens zich niet hoeft in te vechten, maar waar het welkom voorop staat. Of wanneer op een bijbelkring iemands ogen verrassend werden geopend voor de rijkdom van een psalm en hij of zij dat ervoer als onverwacht geschenk, dan zou er reden kunnen zijn van genadegave te spreken. Het zijn de kringleden die een dergelijk oordeel kunnen vellen als ontvangers. Niet de kringleider, alsof hij of zij over de genadegave zou kunnen beschikken en zelf geroepen zou zijn te beoordelen of er sprake is van een charisma. En om terug te komen op het prozaïsche voorbeeld van het koffieschenken, het zullen niet de uitschenkers zijn die dit oordeel kunnen of ook maar zouden willen vellen. Het is aan de omstanders om in dezen te spreken en in stilte God te danken.

Nogmaals, het voorbeeld van koffieschenken mag triviaal lijken, maar er zijn situaties waarin het gewone mensen zijn die helpen, dienstbaar zijn, een vertroostend woord spreken of klein gebaar maken en daarmee de ervaring van welkom letterlijk handen en voeten geven. Hun werk, hun doen draagt zegen, en dan kan het zijn dat *anderen* de vrijmoedigheid vinden om hier het woord

genadegave te gebruiken. Men moet het niet te snel doen en niet te luid, maar de aanwezigheid van Gods leven schenkende Geest kan een intensiteit aannemen die de omstanders en deelnemers dankbaar stemt en verheft.

Tenslotte, als *vijfde criterium*, kan er gewezen worden op een structuurkenmerk van het werk van de Geest, dat voor alle genadegaven geldt, maar zeker voor de herkenning van de gewone van belang is. Kenmerk van het werk van de Geest van Jezus Christus is dat *er ruimte wordt gegeven aan de bloei van de ander en dat hiervoor eigenbelang en grootheid terugtreden*. Het is als in het leven van Jezus: De Geest rust op hem als Zoon en dat stelde hem in staat zich te geven, zelfs ten koste van zichzelf. Bij de genadegaven valt niet de aandacht op de persoon die ingeschakeld is, maar de genadegave opent de weg naar Christus, zijn heil, zijn erbarmen, zijn rijk. Charismata, ook de gewone, zijn de geschenken, klein en groot, opvallend en onopvallend, die God zo nu en dan toedeelt, onverwacht, buiten al het geordende, in vrijheid. Het is een van de wegen waarmee Hij mensen betreft op Christus en zijn rijk.

Zitten we met dit laatste niet al te dicht bij de vruchten van de Geest? Wanneer een broeder of een zuster in de gemeente de ander een vertroostend woord schenkt waardoor de donkere dag verlicht wordt, of stil kan zijn en ruimte geeft aan verdriet en daarmee verlichting, is dat dan niet gewoon een vrucht van de Geest? De vraag is terecht en daarom ga ik heel kort in op het verschil van genadegave met de vruchten van de Geest. De vruchten, zoals ze door Paulus exemplarisch in Galaten 5 worden opgesomd kenmerken zich door groei, meestal langzame groei. Onder het beslag van de Geest worden de kinderen van God gevormd, worden wil en houding bijgesteld in de richting van het Koninkrijk van God. De oudere gereformeerde theologie wist hier van. In de Dordtse leerregels valt te lezen dat 'de goddelijke genade van de

wedergeboorte in de mensen niet [werkt] als in stokken en blokken en vernietigt de wil en zijn eigenschappen niet en dwingt hem niet met geweld zijn ondanks, maar maakt hem geestelijk levend, heelt hem, verbetert hem en buigt hem zowel lieflijk als krachtig.¹⁴ Soms weten we het niet, is het een vrucht, is het een genadegave? Het kan onhelder zijn welk 'label' van toepassing is en dat hoeft niet verbazen noch te verontrusten: het werk van de Geest kent onderscheidingen, maar van groter belang nog is de verbinding tussen alle vormen van werk van de Geest. Messcherpe onderscheidingen zijn niet altijd te verwachten, soms zelfs niet zinvol. De theologie dient er slechts voor om enige

ordering in de verschijnselen aan te brengen. Ze levert instrumentarium aan om te herkennen, te ontvangen, te benoemen, God te danken en zijn komen in het gewone bestaan niet onopgemerkt te laten zijn.

Dr. C. van der Kooi is emeritus hoogleraar systematische theologie aan de Vrije Universiteit en betrokken bij het werk van de Charismatische Werkgemeenschap Nederland (CWN).

Uit: *Inspirare* 2019-4 (www.tijdschriftinspirare.nl), met toestemming van de redactie en van Kees van der Kooi gepubliceerd op www.stucom.nl.

Meer op [stucom.nl](http://www.stucom.nl) van Kees van der Kooi:

0166 Het boek 'Tegenwoordigheid van Geest' van Prof. Dr. Cees van der Kooi - Waar dit boek over gaat, de inhoudsopgave, het woord vooraf van Dr. C. van der Kooi, recensies
0107 Profetieën, ingevingen en visioenen. Omgaan met bijzondere ervaringen. Rapport van deputaten voor het contact met de Charismatische Werkgemeenschap Nederland, van de Gereformeerde kerken in Nederland, 1995. - dr. C. van der Kooi e.a.
0088 publicaties en presentaties van Kees van der Kooi tot en met 2002

Meer op [stucom.nl](http://www.stucom.nl) van dr. Norbert Baumert:

0299de „Taufe im Heiligen Geist“;
0290uk 'charisma' and 'Baptism in the Spirit';
0280 Citaten over de doop in de Geest;
0279 De begrippen 'charisma', 'charismatisch' en 'doop in de Geest' - Prof. dr. C. van der Kooi over prof. dr. Norbert Baumert;
0278 Wie is dr. Norbert Baumert SJ?;
0274de "Charisma" und "Geisttaufe" (waarvan de Engelse vertaling in 0274uk);
0149uk The Bible and Norbert Baumert S.J. on 'charism', 'baptism' and 'baptism in the Spirit';
0011 Praktijk van de Maria-devotie, een theologische oriëntatie van Duitse commissie o.l.v. dr. Norbert Baumert SJ. (Ned. vertaling).

Meer over charisma's: www.kcv-net.nl/meer/charisma-s

Meer over de doop in de Geest: www.kcv-net.nl/kcv/inhoudelijk/gedoopt-met-de-geest

Meer over de leerstoel theologie van de charismatische vernieuwing: www.stucom.nl/leerstoel

Dit is document 0467 op www.stucom.nl.

¹⁴ Dordtse Leerregels, Derde en vierde hoofdstuk, artikel 16 in: *Belijdenisgeschriften van de*

Protestantse Kerk in Nederland, Heerenveen: Protestantse Pers 2009, 213.